

JERUSALEM-MØTET – DEN FØRSTE SYNODE¹

Hvem *deltok*? Hva var forsamlingens *kompetanse* og *autoritet*? Og hva var vedtakets *gyldighetsområde*? La oss søke svarene i beretningen om den første synode, *Apg 15:6-35*. Beretningen er av grunnleggende betydning for kirkens *synodalrett* til enhver tid.²

Synoden som institusjon var ukjent for aposteltidens kirke. Dens urform er dem forsamlede menighet hvor tilreisende gjester deltok. Synoden som arbeidsform - med Jerusalem-møtet som forbilde – er kjent fra slutten av andre århundre.³

Foranledningen til Jerusalem-møtet

Da apostelen Paulus og profeten Barnabas vendte tilbake til Antiokia fra sin misjonsreise, “samlet de menigheten og fortalte hva Gud hadde brukt dem til, og at han hadde åpnet troens dør for hedningene” (14:27). Mens de oppholdt seg her en tid, “kom noen folk ned fra Judea”. De lærte hedningekristne at “hvis dere ikke følger den skikken vi har fra Moses, og lar dere omskjære, kan dere ikke bli frelst”. (V 11)⁴ Når hedninger kom til troen og ble døpt, ville de supplere dåpen med omskjærelsen og dermed etablere en praksis tilnærmet status quo. Virkningen ble forvirring og uro blant de hedningekristne i Antiokia, Syria og Kilikia (v 23f).⁵ Da kom Paulus og Barnabas i “heftig” ordstrid med dem, for evangeliet om Guds frelsesverk i Kristi lidende lydighet utelukket Moselovens frelsesvilkår.

Blir frelsen gitt den enkelte i dåpen kun på grunn av Kristi fortjeneste, eller blir frelsen gitt med forbehold om lovgjerninger? Standpunktene utelukket hverandre gjensidig. Da besluttet Antiokiamenigheten at Paulus og Barnabas, sammen med “noen av de andre”, skulle dra opp til Jerusalem

¹ Synode = møte, sammenkomst. Min inngang til emnet var *Hermann Sasse's* artikkel:

² Synodalrett kalles den kirkerett som regulerer kirkemøter (el synoder/konsiler).

³ Sasse, Hermann: *In statu confessionis. I. Gesammelste Aufsätze und Kleine Schriften von...* Friedrich Wilhelm Hopf, Hrsgb. Berlin & Schleswig-Holstein 1975, s 149f, jf 166, 221.

⁴ Lovpaktens tegn var omskjærelsen, 3 Mos 12:3, gitt Abraham og hans etterkommere, 1 Mos 17:10f. I lovpakten har Gud alle rettigheter og folket alle plikter. Se Gal 5:1-3. Den nye pakt er Guds *nådepakt* i Jesu Kristi, Guds Sønns blod. I Kristi lydighet under loven har Gud oppfylt alle lovpaktens plikter i alles sted og gitt sitt folk alle rettigheter, Fil 3:3, Rom 2:29. Den nye pakts tegn er dåpen i Jesu Kristi navn, da Guds frelsesverk gis den enkelte med løftet, Mk 16:16 – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig*. Rom 6:1-14, Kol 2:6-15.

⁵ Ved å forplikte hedningekristne på Moseloven, ble evangeliet forvrengt, Gal 1:7, 2:4f, 14, 5:7-15, Tit 1:10ff, 1 Joh 2:19.

“og drøfte spørsmålet sammen med apostlene og de eldste”.⁶ Konfrontasjonen gjaldt altså det frelsesverk som Gud hadde stadfestet da han oppreiste Jesus legemlig fra de døde. Vi merker oss menighetens sendemyndighet. Deputasjonen skulle legge fram lærespørsmålet for lederne i Jerusalem-menigheten, vesentlig av to grunner: (1) Evangeliets utgang fra Jerusalem til folkene, og (2) konflikten utbredelse derfra.

Underveis gjennom Fønikia og Samaria fortalte Paulus og Barnabas om hedningenes omvendelse “til stor glede for brødrene” (v 2f). Da “menigheten, apostlene og de eldste” fikk høre om alt det Gud hadde brukt Paulus og Barnabas til,⁷ stod det fram “noen troende fra fariséerpartiet” og påstod at de hedningekristne “må omskjæres og pålegges å holde Moseloven” (v 5).⁸ Med reservasjonen mot frelsen gitt i dåpen fortsatte konflikten mellom Jesus og fariséerne innen urmenigheten. Vel framme, erfarte utsendingene den nye versjon i konflikten spredningssentrum. Da kom “apostlene og de eldste” sammen for å drøfte påstanden (v 6). Hvis ikke lærestriden ble brakt til opphør, medførte striden kirkens splittelse og et kalifat under ledelse av Herrens bror Jakob. Initiativet gjenspeiler prekenembetets mandat fra kirkens Herre.

Jerusalem-møtets deltagere

Møtet bestod av “brødrene”, “de eldste” og apostlene. Ingenting tyder på at drøftingene foregikk i menighetens plenum. Så er “menighetssynode” en ukjent term i senere synodalrett. Likeså misvisende er benevnelsen “apostelmøte”. Antiokia-delegatenes medvirkning synes uklart. De har etter alt å dømme lagt fram sitt ærend, men deltatt uten stemmerett (v 22f).

Selv om benevnelsen “brødrene” kan omfatte kristne i representativ mening (v 3), er benevnelsen her brukt i avgrenset mening om synodens deltagere – om brødrene, prestene og apostlene som en egen gruppering i menigheten. Det var dem apostelen Peter henvendte seg til (v 6f). Forsamlingen som helhet er omtalt som “hele menigheten” (plæthos, v 12) og omfattet delegatene fra Antiokia.⁹

Jerusalem-møtets prosedyre

Av grunnleggende betydning er inndelingen i *læresak* og saker av *praktisk-kirkelig* art. Inndelingen følger umiddelbart av prekenembetets oppdrag: Å stadfeste Kristi lære med Skriftens ord, og – klart atskilt fra lærespørsmålet – benytte anledningen til å drøfte hvilke råd man skulle gi hedningekristne i omgang med jøder.

⁶ Paulus hadde en gang tidligere vært ute i samme ærend, da sammen med grekeren, den uomskårne Titus, Gal 2:1f.

⁷ Se Apg 21:17-19.

⁸ Hedningers omvendelse hadde gjort Moseloven til et problem for jøde-kristne, Apg 11:1-18.

⁹ Sasse 1975, 150.

Læresaker har prioritet og utgjør synodens *substans*, mens andre saker av felles interesse har sekundær betydning. Kjærligheten står i et virkningsforhold til læren fra Kristus - skriftens Herre. Treffende er den gamle skjelning mellom “troens regel” og “kjærlighetens regel”.¹⁰

Synodens kompetanse

Lærespørsmålet gjaldt Guds frie nåde og hedningenes innlemmelse i den nye pakts gudsfolk. Situasjonen var dramatisk.

Etter en innledende diskusjon fulgte to vitneprov om evangeliets inngang blant hedningene. Da apostelen Peter (Simon) første gang forkynte evangeliet for hedninger, vitnet Gud med Den Hellige Ånd i tilhørernes hjerter (v 8),¹¹ og rensset også dem ved troen (v 9).¹² Dersom man nå påla hedninge-kristne å bære lovens åk, ville man utfordre Gud med et krav som heller ikke fedrene maktet å holde (v 10).¹³ Både jøde og hedning blir frelst “ved Herrens Jesu nåde” (v 11).¹⁴ Etter Peters vitneprov “ble hele forsamlingen stille, og de hørte på Barnabas og Paulus som fortalte om alle de tegn og under Gud hadde latt dem gjøre blant hedningene” (v 12).¹⁵

Det må ha vært en underlig stillhet. De lyttet til kjensgjerninger – til genseoverskridende hendelser i Guds frelsesplan. Hva Gud hadde gjort ved evangeliet, opphevet Moselovens seremoni-lov og dermed dens forskrifter om omskjærelsen. Også “de troende fra fariséernes parti” var stille. Guds gjerninger ved Peter bekreftet hva Paulus og Barnabas hadde fortalt Antiokia-menigheten. Denne stillhet i den forsamlede menighet representerer den universelle kirke.

Hvordan ble læretvisten bilagt? Etter vitneprovne fulgte ingen plenumsdebatt, for etter stillheten fulgte det ord som alene avgjør læretvister i Guds kirke på jorden. Jakob stadfestet med *skriftbevis* hva Peter hadde fortalt – om Guds utvelgelse av et folk for sitt Navn blant hedningene (v 14).¹⁶ Han siterte Herrens ord ved profeten Amos – *Am 9:11f*, og henspilte på *Jes 45:21* – *Ta til*

¹⁰ Se min artikkel: Martin Luther – synodalrettens fornyer.

¹¹ Det er her tale om mennesker som søker åpenbaringsordets Gud uavhengig av etnisk tilhørighet eller avstammning, 1 Krøn 28:9, 29:17f. Gud ransaker hjertene, Joh 2:24f. Jf de lukkede og hovmodige hjerter, Sal 17:10, Jer 11:19f, 17:10. Med evangeliet som middel, virker Den Hellige Ånd troen i hjertene (menneskets innerste, bortenfor all tilgjengelig empiri), Apg 10:45, 11:16f.

¹² Peters erfaringer i Cæsarea bekreftet at “Gud ikke gjør forskjell på folk”, Apg 10:34. Nå gjelder hjertets omskjærelse med Den Hellige Ånd, Rom 2:29, 3:23f. De kalte er hellige og rene for Gud ved ham som de tror på, 1 Kor 1:2, 1 Joh 1:7.

¹³ Kristi åk er lett, for han har oppfylt loven i alles sted og virker det nye livet i dem som tror på ham, Mt 11:30, jf Gal 5:1. Alternativet er frelse ved lovgjerninger, som ingen makter, Mt 23:4, Lk 11:46, - og dom som fortjent, Gal 3:10, 5:10.

¹⁴ De blir erklært rettfærdige på grunn av gjenløsningen i Kristus Jesus, Rom 3:24. Gud regner dem rettfærdige som tror på ham, Rom 4:3, 8:3, Gal 2:16, 21, 3:21. Vi er frelst av nåde, Ef 2:4, 8, Tit 3:4f, Heb 13:8f.

¹⁵ Urmenigheten visste fra før evangeliets gang til hedningene. Peter hadde ikke gjort annet enn å følge Guds befaling, da evangeliet første gang ble mottatt av Kornelius og hans hus, Apg 10:20, 11:1-3, 18. Ordene viser indirekte til hendelsene i Antiokia i Pisidia, samt Ikonium og Lystra, Apg 13-14. Der forkynte de evangeliet med frimodighet og i livsfare, jf 14:3 og 21:19.

¹⁶ Apg 10:34f, 2 Pet 1:1.

orde, legg saken fram, ja, bare rådslå sammen! Hvem har kunngjort dette på forhånd og forkynt det for lenge siden? Er det ikke jeg, Herren? (v 16-18). Saken var avgjort i Guds råd og forkynt ved Herrens profeter “for lenge siden”.

Synoden stadfestet Kristi lære med profetordets likefremme mening. Ett skriftbevis var nok. Skriftbeviset er synodens kompetanse isamsvar med *prekenembetets oppdrag og fullmakter* fra den oppstandne Kristus. Utelukket er en selvstendig kompetanse framfor andre kristne, for utelukket er enhver reservasjon eller lærdom begrunnet i en annen kilde enn “*profetenes ord, slik det står skrevet*” (v 15). Heller ikke en Herrens apostel har en sideordnet kompetanse, for også en apostel kan feile (Mt 16, Gal 2).

Deretter foreslo Jakob noen råd til hedningekristne, som i sin omgang med jøder burde avholde seg fra *blodmat og kvalte dyr*, og unngå å bli besmittet av *avgudsdyrkelse* (v 19). Rådene fins i “hellighetsloven”, 3 Mos 18-20.¹⁷ Vedtaket har tilføyd “*og fra hor*” (v 29). Synoden foreskriver ikke frelsesvilkår, men hva hedningekristne må *unngå* i sin omgang med jøder.

Hellighetsloven innskjerper Guds krav til et hellig liv, 3 Mos 19:2 - *Dere skal være hellige, for jeg, Herren deres Gud, er hellig*. Guds morallov og gode skapervilje står fast og forplikter alle mennesker.¹⁸ Ved å søke til synagogens undervisning på “*hver sabbat*”, ville hedningekristne bli undervist om forbudet mot hor og seksuell omgang mellom mennesker av samme kjønn (sodomi, 3 Mos 18:22). Det er ikke seremoniloven, men moralloven som er allmengyldig til enhver tid, samme 17:7 – *Dette skal være en evig lov for dem fra slekt til slekt*.

Synodens autoritet

“*Profetenes ord*” (v 15) og “*Moses*” (v 21) er Den Hellige Ånds ord fra Herren Jesus (v 17 og 28). I likhet med Herrens profeter i den gamle pakt framstod også Peter, Paulus, Barnabas og Jakob med *avledet autoritet* i kraft av Herrens ord. Nå var Kristus nærværende og virksom med den lære apostlene overga fra ham. Apostelens autoritet er *delegatens* autoritet når han utfører sitt oppdrag på sin herres vegne med fullmakter fra ham (delegat = apostel). Fullfører delegaten sitt oppdrag, vil herren belønne ham for trofast tjeneste og ikke etter rang og anseelse (v 7-11, 13-18, jf v 22, 26).

På samme måte bøyde synodedeltagerne seg for den autoritet som står over alle, nemlig skriftbeviset fra *åpenbaringsordets Gud*, verdens skaper og gjeløser (v 15, 17). *Alle* bøyde seg for ham. På delegaters vis taler også synodens lærevedtak med avledet autoritet. Deltagernes rang, posisjon og hva ellers måtte komme i betraktning, gjør ingenting fra eller til, heller ikke menneskers tanker om synoden som overordnet myndighet eller sideordnet åpenbaringskilde. Kirkens Herre er

¹⁷ 1 Mos 9:4, 2 Mos 34:15f, 3 Mos 3:17, 17:14, 5 Mos 12:23. Jf Rom 1:24, 1 Kor 5:1, 8:1, 10:14, 20f, 1 Tess 4:3, Heb 12:15f, 1 Pet 4:3, Åp 2:14, 20.

¹⁸ Neh 8:1.

den oppstandne Kristus ved Faderens nådeside. Han lar seg ikke regulere av enstemmighet, flertall eller enighet på tilstrekkelig grunnlag. Kristi ord til farisæerne den gang har blivende gyldighet, Mt 5:21 (m fl) – *Dere har hørt det er sagt til fedrene /.../, men jeg sier dere osv* (jf Apg 15:1, 4). Også her gjelder budet framfor alle: “*Du skal ikke ha andre guder foruten meg.*” Den lovprisende kirke treffer saken med Te Deum’s ord:¹⁹

Profeter og apostler glad Og dine vitner rad på rad,
De står for deg i livsens sal Med takkesang i tusentall.

Vedtaketets gyldighetsområde

Lærevedtaket sammenfaller med prekenembetets oppdrag – å overgi med skriftbevis Kristi lære (v 15). På troskapens vilkår gjelder Kristi ord, Lk 10:16 – *Den som hører dere, hører meg.* Derfor kunne synoden hilse Antiokia-menigheten med ordene: “*Den Hellige Ånd og vi har besluttet*” (v 28).²⁰ I kraft av Åndens gjerning med Kristi ord representerer synoden Guds kirkes enhet på apostlenes og profetenes grunnvoll (Ef 2:19ff), både de fraværende I samtid og troens bekjennere til alle tider.²¹ Men gyldighetsområdet er avgrenset.

Jerusalem-møtet valgte sine delegater til Antiokia-menigheten, og ga dem oppdraget å overbringe forsamlingens sendebrev (v 25). Profetene Judas Barsabbas og Silas var “*to ansette menn blant brødrene*” (v 22, jf v 32).²² De to skulle meddele innholdet muntlig – underforstått for den forsamlede menighet (v 27). I Antiokia virket de en tid som profeter ved å oppmuntre og styrke menigheten “*med mange ord*” (v 32).²³ Dette kan vanskelig oppfattes som annet enn en undervisning i Kristi skriftvisdom og oppmuntring til *tjenersinn* med Kristi eksempel til etter-følgelse (Fil 2). Da medfører kjærlighetens regel at man bevitner Guds frie nåde ved å gi avkall på egen frihet av hensyn til den svake part. Barnabas og Paulus var kjent for sin frimodige Kristus-bekjennelse med livet som innsats (v 26).²⁴ Også de har undervist om forskriftens begrunnelse og nødvendighet, tross heftig motstand, især fra fariséerpartiet blant jødene. Paulus underviste flittig om forholdet lov og evangelium, både under misjonsreiser og i brevkontakt med menighetene.²⁵

¹⁹ Sasse 1975,151.

²⁰ Her handler det ikke om noen gloriøs opphøyelse av opplevelsesmystikk eller kollektiv fornuft, men om bevitnede kjensgjerninger i Guds frelseshistorie, jf Apg 5:30-32.

²¹ 1 Kor 1:2, 10:1-11, Jak 2:21, Heb 12:22f. Se Ca 1:1ff.

²² 1 Kor 9:6, 2 Kor 1:19, kGal 2:1, 9, Kol 4:10, 1 Tess 1:1, 2 Tess 1:1, 1 Pet 5:12.

²³ Jes 52:7, Apg 14:22.

²⁴ Se Apg 14:19f, jf 20:24, 21:13 osv.

²⁵ Timoteus hadde en jødekristen mor og en greker til far. Paulus tok hensyn til jødene under sin andre misjonsreise, da han lot Timoteus omskjære, Apg 16:4. Under misjonsreisene og i brev til menighetene underviste han flittig om den kristnes frihet fra Moselovens seremonilover og frelsesvilkår. I spørsmålet om å spise kjøtt som var ofret til avgudene og deretter solgt på torget, praktiserte han kjærlighetens regel i omgang med “de svake”. Se 1 Kor 8:1-13, Rom 14:1ff. I Jerusalem avla han nasiréer-løftet av hensyn til jødene, Apg 21:25.

Sendebrevet gjenspeiler forholdet mellom *likeverdige menigheter* i Guds universelle kirke. Hver på sitt sted representerer de Guds universelle kirke uansett tid og sted. I denne posisjon opptrer de som handlende rettssubjekter uavhengig av organisatoriske likheter. Ulikheter kom ikke til uttrykk i prekenembetets forvalteroppdrag, men i varierende tjenester av temporær karakter og i kjærlighetens gjerninger, bundet av Guds ord.²⁶

Konklusjon

Jerusalem-møtets blivende betydning for kirkens synodalrett formulerer jeg i følgende teser:

1. Synodens *deltagere* er prekenembetets utøvere, satt til å vokte og nære Guds hjord (Joh 21:15-19, Apg 20:28, 1 Pet 5:2).
2. Synodens læresak(er) er synodens *substans*. Læren har primat framfor ordninger og gode gjerninger i et årsak- og virkningsforhold.
3. Synodens *rettskilde* er den treène Gud – åpenbaringsordets Gud. Fra Faderens delegat – den inkarnerte Guds Sønn, utgår det nytestamentlige prekenembete med dets oppdrag og fullmakter, sendt til menneskene. Prekenembetet er unikt, likeså unikt som dets kilde (1 Kor 15:2).
4. Synodens *kompetanse* er prekenembetets oppdrag: Å stadfeste *med skriftbevis* den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Utelukket er en selvstendig kompetanse framfor andre kristne, og utelukket er lærdommer og gjerninger i strid med Herrens ord og befaling.
5. Synodevedtak har *avledet autoritet* i kraft av apostelordets lære fra Skriftens Herre. Deltagernes rang, posisjon og anseelse er synodevedtakets autoritet uvedkommende. I strid med synodens autoritet er forestillinger om en overordnet læreinstans og sideordnet åpenbaringskilde.
6. Synodens kompetanse og autoritet gjenspeiler kirkens *kristokratiske* underordningsstruktur, hvor Kristi lemmer tjener hverandre, enhver i sitt kall, og Kristus underordnet.
7. Synodevedtakets *gyldighet* består ikke i flertall eller ensstemmighet, men i den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Med sin uforbeholdne bekjennelse til skriftordets Herre sammenfaller vedtakets *gyldighetsområde* med den bekjennende kirke.
8. Synode og menighet omhandler *to rettssubjekter* i et interaktivt forhold. Hver for seg utøver de myndighet i samsvar med gudgitt oppdrag: (1) Troens regel eller synodens *læremyndighet* i kraft av den rett utlagte Skrift fra dens Herre. (2) Kjærlighetens regel eller synodens *rådgivende* myndighet overfor likeverdige menigheter. (3) Menighetens *iverksettende* myndighet synliggjør dens resepsjon i hengiven tilbakemelding til kirkens Herre.
9. En menighet er gitt både kallsrett og nåderett. Den har en gudgitt rett til å kalle og utsende tjenere, og dertil rett til å utøve sin nåderett for Gud i samlingen om evangeliet og sakramentene, forvaltet på troskapens vilkår (1 Kor 4:1f).
10. Kristi innstiftelser og bud til kirken er *bindende* kirkerett. Derfor må vedtakene prøves på det apostoliske ord fra Kristus (1 Kor 14:37, 15:1-3). Omsatt i gudstjenestelige ordninger og sakssvarende uttrykk, bør ordninger iverksettes og overholdes.

²⁶ Se 1 Kor 12:1-4, 28ff, Ef 2:20, 4:11f. Kirkefelleskap medfører gjensidig hjelp og støtte til Guds ære, Rom 15:26f, 1 Kor 16:1-3, 2 Kor 9.

11. Guds kirkes handlende rettssubjekter har *resepsjonsrett* og dermed den *iverksettende* myndighet. Resepsjon forutsetter at prøving på Guds ord finner sted, men fremgangsmåten er åpen. På tro-skapens vilkår fremstår kirken som *bekjennende* kirke for Gud og som Guds *tjenerinne* for menneskene.
12. *Samarbeidet* mellom menigheter er en troens frukt i kjærlighet, og danner forutsetningen for den kirkeorganiserte virksomhet til fremme av misjon, undervisning, økonomi og omsorgsoppgaver i menighetene.
13. Den kristnes *frihet* omfatter lære og liv på Guds vilkår. I troen bundet til Kristus som *gave* – gitt av nåde, er en kristen fri til å bekjenne Guds tro uten læretilpasninger (troens regel). I kjærligheten bundet til Kristus som eksempel, er en kristen fri til å holde Moselovens forskrifter av hensyn til den svake part, og fri til å tjene sin neste med forbehold om lydighet mot Gud mer enn mennesker (kjærlighetens regel, Apg 5:29).
14. Den kirkerettslige mesterprøve lar kirkens *gudgitte* rett komme til uttrykk i kirkerettslige ordninger (*avledet* rett), både menighetsrett og pastoralrett. Med sakssvarende uttrykk bevitner den bekjennende kirke Guds kirkeorden til kirkens oppbygging. Men skilt fra kirkens bekjennelse, og bundet til yndlingsidéer i samtidskulturen, blir troen forfalsket og kirken ødelagt til skade for menneskene.